

В. В. ЗАЛІЗНЮК

Віктор Валентинович Залізнюк, ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ»
В НАУКОВИХ ПРАЦЯХ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ
ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ЇЇ ФУНКЦІЙ ТА РОЛІ В СУСПІЛЬСТВІ**

Формування чіткої дефініції поняття «політична партія», виходячи з її суспільно-політичних функцій, має особливе значення в державах з демократією, що розвивається. Проблема адекватного сприйняття політичної партії як суб'єкта виборчого процесу, а також її значимість у формуванні та здійсненні державної влади набуває особливої актуальності в пострадянських державах. Розмежування політичної партії від інших об'єднань громадян допоможе більш широко сприймати політичну партію і як інститут, і як засіб реалізації конституційно зафіксованих прав громадян на участь в політичному житті країни шляхом формування органів державної влади.

З цією метою в статті аналізуються походження, значення і трансформація самого поняття «політична партія».

Актуальність теми дослідження підтверджується ступенем нерозкритості теми. У даний час практично немає жодної фундаментальної роботи з дослідження політичної партії не тільки як інституту, але і як суб'єкта виборчого процесу.

Науковий аналіз проблем правового статусу політичної партії здійснювався багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими. Серед них слід назвати В. Л. Федоренка, В. П. Пугачова, І. Тезінга, Ю. Шведу, М. Ф. Юрія, А. Г. Химченка, наукові праці яких слугують фундаментальною базою для подальших досліджень розглянутих питань.

Метою і завданням статті є дослідження деяких аспектів дефініції поняття «політична партія» в наукових працях і національному законодавстві України як відображення її функцій і ролі в суспільстві.

Зазвичай, головні риси та функції суспільних інституцій знаходять стисле відображення у дефініціях, що визначають їх як поняття. Поняття «політична партія» є предметом багатьох наукових досліджень та прикладних наук, оскільки виконує суспільно важливі та державотворчі функції у будь-якому демократичному суспільстві. В окремих випадках вчені та законотворці послуговуються поняттями «партія», «політична сила», однак, на нашу думку, найбільш повним є поняття «політична партія». Адже використовуючи поняття «політична партія» ми відмежуємося від інших об'єднань громадян, що хоч і уособлюють інтереси своїх членів чи певної соціальної групи, але не містять політичної складової, а, відтак, і можливостей здійснення реальної державної влади.

Як відомо, термін «партія» означає «частина», «група», він спочатку використовувався для позначення груп громадян, що представляють інтереси визначеної частини населення і прагнуть впливати на державну владу. Від інших політичних інститутів партії відрізняються специфічними функціями та характерними способами їх здійснення, визначеною внутрішньою організацією і структурою, наявністю політичних програм, ідеологічною системою орієнтацій, а також іншими ознаками. Будучи організаційно упорядкованою групою, що поєднує найбільш активних прихильників тих або інших цілей (ідеологій, лідерів), основною своєю метою партія ставить боротьбу за завоювання і використання політичної влади¹.

Відтак, якщо в основу визначення політичної партії покласти її сприйняття, як групу, то визначень політичних партій можна було б дати досить багато, однак вони зміщували б акцент залежно від характеристики не стільки тієї чи іншої групи, як від її інтересів. При цьому, працюючи над юридичною дефініцією політичної партії саме як учасника виборчого процесу, слід передусім змістити акцент на прагненні політичної партії отримати владу. По суті, це відрізняє політичну партію від інших об'єднань «за інтересами».

Чіткого визначення поняття «партія» немає, стверджує Й. Тейзінг. Той факт, що в цьому контексті йдеться про виборчі об'єднання, спілки, рухи, політичні об'єднання, товариства, акції чи блоки, пояснює проблематику визначення поняття. Про саму політичну партію можна говорити лише у тому випадку, якщо йдеться про організації, які поставили собі за мету справляти постійний вплив на формування політичної волі й тому потребують стабільних організаційних структур та програмних висловлювань. Характерною рисою політичної партії є участь у виборах для утримання в своїх руках безпосередньої влади та впливу. Показовою ознакою політичної діяльності та існування політичної партії є участь у формуванні політичної волі, яка здійснюється через людей та структури шляхом ідейного впливу та здійснення влади у різних сферах. Мета партії не може бути самостійно реалізована в межах своєї власної організації. Члени партії повинні обіймати керівні позиції у політичній системі, аби вплив, який партія прагне мати, набув реального характеру².

Цілком логічно, що без представництва політичної партії, а точніше її представників, у державній владі неможливо реалізувати ні лозунги, ні програмні цілі, ні мету партії. Будь-яке прагнення та дії, що будуть зводитися до спроби довести свою правоту в колі партійного спілкування та побудувати «ідеальну державу» в

межах однієї політичної сили, мають ризик трансформуватися, у кращому випадку, у діяльність громадської організації чи філософської течії, а в гіршому – скотитися до популістських лозунгів.

З нашої точки зору, у цьому й полягає основна складність чіткого визначення дефініції «політична партія», оскільки, з одного боку, цей інститут передбачає об'єднання громадян, що сповідують ті чи інші цінності, принципи, моделі розвитку держави тощо, а з іншого, – повноцінність цього інституту залежить від його здатності реалізовувати реальну владу. Реалізація ж державної влади представниками політичної партії можлива через її участь у відповідних виборчих процесах: набуття нею статусу суб'єкта виборчого процесу.

Ця думка знаходить своє підтвердження в навчальному посібнику за редакцією Ю. Шведа: «Однозначного визначення поняття «політична партія» в політичній теорії немає. Той факт, що в цьому контексті йдеться про виборчі об'єднання, спілки, рухи, політичні об'єднання, товариства, акції чи блоки, свідчить про складність визначення цього поняття. Про саму політичну партію можна говорити лише у тому випадку, коли йдеться про організації, які поставили собі за мету здійснювати постійний вплив на формування політичної волі й тому потребують стабільних організаційних структур та політичних програм. Характерною ознакою політичної партії є участь у виборах для утримання в своїх руках безпосередньої влади та впливу. Показовою ознакою політичної діяльності та існування політичної партії є участь у формуванні політичної волі, яка здійснюється через людей та структури шляхом ідейного впливу та реалізації влади у різних сферах. Своєї мети партія не може досягти у власних організаційних межах. Члени партії повинні обіймати керівні позиції у політичній системі, щоб вплив, який партія прагне мати, набув реального характеру. Особливо треба наголосити на історичному досвіді, на підставі якого діють політичні партії. Сучасні партії виникли лише на тлі парламентської системи. Це важливо знати, бо сьогодні у багатьох країнах (наприклад, у Латинській Америці) зменшується роль партій у політичних системах за рахунок міцної президентської структури. Партії, які служать тільки для того, щоб посадити кандидатів на посади, не мають можливості виконати свою репрезентативну функцію. Вони не можуть обійтися без постійної парламентської діяльності, незалежно від того, чи вони підтримують уряд, чи перебувають в опозиції. Вони повинні в будь-який спосіб постійно та впливово брати участь у процесі формування політичної волі. Придатним полем діяльності для цього є парламент. Через це в будь-якому разі треба у межах модернізації та демократизації вимагати проведення реформи політичних систем для того, щоб створити бодай рівновагу між президентською владою та парламентським контролем або ж навіть забезпечити невелику перевагу парламенту. Участь у формуванні політичної волі – це головне завдання партій. Що розуміється під ним? Формування політичної волі здійснюється у межах демократичного ладу. Змагання між ідеями призводить до плюралістичного обміну думками. Політика має вирішувати головні принципові питання співіснування та конфлікту. Розв'язання конфліктів відбувається відповідно до правил прийняття рішень більшістю. Крім того, існують правила досягнення домовленості та взаєморозуміння. Здатність і бажання укласти компроміси це суттєві елементи культури демократії. Тому, норми та способи утворення компромісів набувають великої значущості. Ті, хто прагне досягти впливу на формування політичної волі, повинні мати, що запропонувати. Саме тому важливими є політичні програми партій. Вони повинні містити концепції та механізми, за допомогою яких партії хочуть поширити на практиці свій політичний вплив. Ті, хто здійснюють політичну владу, потребують орієнтирів для того, щоб через владу перетворити їх на соціальну та політичну дійсність»³.

Саме по собі слово «партія» бере своє походження від латинського *pars (partis)* – частка, частина. Відтак, маємо усвідомлювати, що будь-яка політична партія представляє інтереси лише частини суспільства, є його (суспільства) своєрідним зрізом та уособленням і це також є значимою характеристикою загального поняття «політичної партії». Зазначеним пояснюється існування у демократичних суспільствах багатопартійної системи на протигагу тоталітарним режимам з однопартійною системою, де політична партія є нічим іншим, як «ширмою» для провадження диктаторської політики правлячого класу.

Невипадково М. Ф. Юрій визначає політичну партію саме як організовану групу громадян, що виражає інтереси тих чи інших соціальних верств і прагне до реалізації своєї мети шляхом боротьби за державну владу і її використання⁴. Схоже визначення можемо знайти і у праці К. Фрідріха «Constitutional Government and Democracy», де він визначає політичну партію як «групу людей, організованих для того, щоб гарантувати своїм лідерам доступ до уряду і контролю над ним і надалі забезпечити членам партії (завдяки такому контролю) матеріальні блага і переваги»⁵.

Щоправда, визначення політичної партії К. Фрідріха, будучи спорідненим за змістом з визначенням М. Юрія, розкриває політичну партію як учасника виборчого процесу більш прагматично, без претензії на ідеалістичну теорію. Адже досліджуючи політичну партію як суб'єкт виборчого процесу, так чи інакше необхідно пам'ятати і про мотиви об'єднання людей навколо політичної партії, серед яких матеріальні блага посідають важливе місце. Однак, якщо матеріальна мотивація нівелює ідеологічну складову, можна стверджувати про спотворення політичної партії і як інституту, і як суб'єкта виборчого процесу.

Відомий політолог О. Ренней стверджував, що «політика в сутності – це суперництво між групами людей за вплив на політичну діяльність уряду. Політична партія – це автономна організована група, що бореться на виборах, сподіваючись знайти можливість контролю над урядом і його політикою»⁶.

З метою різностороннього підходу до визначення поняття політичної партії і, як похідного поняття, політичної партії як суб'єкта виборчого процесу, варто навести окремі думки низки інших науковців, що зробили свій вагомий внесок у визначення конституційно-правового статусу політичної партії.

Так, французький політолог Ф. Гегель вважав, що партія – це «угруповання людей, об'єднаних для участі в політичному житті, які мають на меті завоювати повністю чи частково державну владу, щоб у такий спосіб

забезпечити панівне становище ідеям та інтересам членів угруповання». Інший відомий представник французької політичної науки Ж. Бюрдо під партією розуміє «будь-яке угруповання людей, які сповідують однакові політичні погляди і докладають усіх зусиль, щоб зробити їх панівними в даному суспільстві, водночас об'єднуючи якомога більшу кількість громадян, і намагаються захопити владу чи хоча б впливати на її рішення». О. Ренней і У. Кенделл вважають партіями «автономні групи, які висувують кандидатів і ведуть виборчу кампанію з надією на встановлення у майбутньому контролю над складом і політикою уряду». Подібне визначення політичним партіям дає американський учений Е. Даунс, який вважає, що партія – це «коаліція людей, яка бажає законними способами здійснювати контроль за апаратом влади». Під коаліцією він розуміє групу людей, які мають певні спільні цілі, під апаратом влади – фізичні, нормативні та інституційні засоби, якими володіє уряд для здійснення своєї специфічної функції – поділу суспільних ресурсів, а під легальними способами – проведені належним чином вибори. Особливо поширення в науковій літературі набуло визначення німецького соціолога М. Вебера. Під партією він розуміє «добровільне об'єднання громадян, метою яких є здобуття влади в рамках організації, а активних членів – реалізація матеріальної чи особистої користі, або і першого і другого». М. Дюверже визначає партію «як об'єднання з певною внутрішньою будовою»⁷.

Як бачимо, у більшості визначень поняття «політична партія» присутня характеристика, що вказує на прагнення політичної партії мати безпосереднє відношення до влади в державі – формувати владу, впливати на владу, творити законодавче поле країни тощо.

Подібне можна спостерігати і досліджуючи історичні моменти виникнення та становлення політичних партій як суспільно-політичного явища. Навіть саме виникнення політичних партій у розумінні, що схоже на сучасне сприйняття, припадає на період ранніх буржуазних революцій. У той час політичні партії відігравали роль самоорганізованих об'єднань громадян, діяльність яких спрямовувалася на боротьбу з феодалізмом (жирондисти, якобісти та конституціоналісти часів Великої французької революції). При цьому організаційно політичні партії почали формуватися саме як суб'єкти виборчого процесу, орієнтуючись на активну участь у виборчих процесах та, відповідно, прагнучи займатися парламентською формою діяльності.

Деяка інша тенденція спостерігається у чинному законодавстві України. Так, нормативно-правова дефініція поняття «політична партія» розкривається у ст. 2 Закону України «Про політичні партії в Україні», відповідно до якої політична партія – це зареєстроване відповідно до закону добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Саме Законом України «Про політичні партії в Україні» на законодавчому рівні визначається порядок створення та діяльності політичних партій в Україні. Це узгоджується зі ст. 92 Конституції України, згідно з якою засади утворення і діяльності політичних партій, інших об'єднань громадян, засобів масової інформації визначаються виключно законами України. Таким чином, можемо дійти висновку, що Закон України «Про політичні партії в Україні» є базовим законодавчим актом для політичних партій в Україні і має регламентувати чи, принаймні, обумовлювати, визначати засади, усі види передбаченої законами діяльності політичної партії, у тому числі вимальовувати політичну партію як суб'єкта виборчого процесу. Однак у зазначеному Законі слово «вибори» (у всіх відмінках) зустрічається сім разів, з яких лише у двох випадках воно стосується політичної партії як суб'єкта виборчого процесу. Зокрема, у ст. 2 Закону України «Про політичні партії в Україні» (наведена вище) та ст. 12 передбачено право політичної партії брати участь у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у порядку, встановленому відповідними законами України. Крім цього, ст. 24 визначено однією із підстав анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії – невисування політичною партією своїх кандидатів на виборах Президента України та виборах народних депутатів України протягом десяти років.

При цьому, для вироблення ґрунтовного науково поняття політичної партії як суб'єкта виборчого процесу, необхідно спочатку ретельно дослідити поняття самих виборів та виборчих процесів. На наше переконання, саме поєднання наукових визначень понять «політична партія» та «виборчий процес» дасть змогу запропонувати обґрунтоване комплексне поняття «політичної партії, як суб'єкта виборчого процесу». Адже, як зазначалося вище, за своєю суттю політична партія – це група людей, що бореться за владу шляхом участі у виборчому процесі.

Такий висновок знаходить своє підтвердження і в праці О. Реннея «Government of Men», у якій він, зокрема, стверджує, що «політика в сутності – це суперництво між групами людей за вплив на політичну діяльність уряду. Політична партія – це автономна організована група, що бореться на виборах у надії знайти можливість контролю над урядом і його політикою»⁸.

Можливо, саме тому активність політичних партій значно зростає напередодні виборчого процесу, що в черговий раз підтверджує мету та суть цього громадського формування, власне, як і суть самого інституту політичної партії.

Політичне життя переважного числа політичних партій поновлюється тільки в період виборчих кампаній і після їх завершення автоматично закінчується. Не переконують у боєздатності цих партій і кількісні показники їх партійних рядів. Підтвердженням цього є результати останніх виборів до Верховної Ради. Соціологія також свідчить про невисокий рівень довіри населення до політичних партій, до їх здатності бути рушійною силою прогресивного оновлення суспільства. Ситуація посилюється ще й тим, що спостерігається процес «клонування» партій, які майже не відрізняються одна від одної, а прагнуть зайняти одну і ту ж політичну нішу суспільства. Це ще більше дезорієнтує виборців, основний загал яких ніяк не може зрозуміти тонкощів політичних відтінків («правий» центр, «лівий» центр, «просто» центр та інше)⁹. Характер і

особливості функціонування політичних партій, їх місце і роль у виборчих системах в перехідних, посттоталітарних суспільствах також достатньо проаналізовані у багатьох дослідженнях¹⁰. Їх об'єднує висновок, що в таких суспільствах партії дуже часто не виконують притаманні демократії функції¹¹.

Досліджуючи поняття, сутність, юридичні ознаки політичної партії як суб'єкта виборчого процесу варто зосередити увагу на двох головних предметах (не рахуючи великої кількості супутніх): політична партія, як інститут і вибори, як процес. Саме поєднання зазначених предметів допоможе визначити спільну дефініцію політичної партії як суб'єкта виборчого процесу.

Задля належної наукової результативності недостатньо проаналізувати лише політичну партію та її участь у виборчому процесі, слід особливу увагу приділити і самому виборчому процесу та виборчій кампанії як законодавчо регламентованій процедурі та явищу в цілому.

¹ Пугачев В. П. Введение в политологию : учеб. для студентов высш. учеб. заведений / В. П. Пугачев, А. И. Соловьев. – М. : Аспект Пресс, 1997. – 447 с.

² Тезинг Й. Політичні партії в демократичному суспільстві / Й. Тезинг, В. Гофмайстер. – 2-ге вид. – К., 2001. – 128 с.

³ Шведа Ю. Теорія політичних партій і партійних систем : навч. посіб. / Ю. Шведа. – Л. : Тріада плюс, 2004. – 528 с.

⁴ Юрій М. Ф. Політологія. онлайн підручник / М. Ф. Юрій : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrlibrary.com.ua/books/26/1/index.html>

⁵ Рудич Ф. М. Політичні структури та процеси в сучасній Україні: політологічний аналіз / Ф. М. Рудич. – К., 1995.

⁶ Penney A. Governing of Men. Manchester Univ. Press, 1989.

⁷ Шведа Ю. Теорія політичних партій і партійних систем : навч. посіб. / Ю. Шведа. – Л. : Тріада плюс, 2004. – 528 с.

⁸ Там само.

⁹ Хімченко О. Г. Політичні партії і виборчий процес в умовах розбудови демократичного суспільства : навч. посіб. / О. Г. Хімченко // Південнослов'янський ін-т Київського славистичного ун-ту. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 208 с.

¹⁰ Назаренко Б. О. Сучасні політичні партії України і деякі проблеми та перспективи розвитку / Б. О. Назаренко // Нова політика. – 1996. – № 4.

¹¹ Хімченко О. Г. Політичні партії і пропорційна виборча система / О. Г. Хімченко // Актуальні проблеми внутрішньої політики. – К., 2005. – № 1. – С. 71–76.

Резюме

Залізник В. В. Деякі аспекти дефініції поняття «політична партія» в наукових працях та національному законодавстві України як відображення її функцій та ролі в суспільстві.

У статті наводиться теоретичне дослідження деяких аспектів дефініції поняття «політична партія» в наукових працях і національному законодавстві України як відображення її функцій і ролі в суспільстві. Аналіз поняття «політична партія» здійснюється на основі наукової та юридичної літератури, а також окремих нормативно-правових актів.

Коротко розкривається походження поняття «політична партія», а також аналізується її основне призначення як інституту в нерозривному зв'язку з політичною партією як суб'єктом виборчого процесу.

Продемонстрована основна відмінність між політичною партією та іншими об'єднаннями громадян.

У статті чітко означено спосіб реалізації політичною партією своїх цілей, ідей і принципів у сфері реальної влади.

Обґрунтованим є те, що єдиним демократичним шляхом руху політичних партій та їх представників у владу є той чи інший виборчий процес.

Ключові слова: партія, політична партія, вибори, об'єднання громадян.

Резюме

Zalizniuk V. V. Некоторые аспекты дефиниции понятия «политическая партия» в научных трудах и национальном законодательстве Украины как отражение ее функций и роли в обществе.

В статье проводится теоретическое исследование некоторых аспектов дефиниции понятия «политическая партия» в научных трудах и национальном законодательстве Украины, как отражение ее функций и роли в обществе. Осуществляется анализ научной и юридической литературы по исследованию понятия «политическая партия», а также отдельные нормативно-правовые акты. Кратко раскрывается происхождение понятия «политическая партия», анализируется ее основное предназначение как института в неразрывной связи с политической партией, как субъектом избирательно процесса.

Продемонстрировано основное различие между политической партией и вторыми объединениями граждан.

В статье четко обозначен способ реализации политической партией своих целей, идей и принципов в сфере реальной власти.

Обосновано, что единственным демократическим путем движения политических партий и ее представителей во власть является тот или иной избирательный процесс.

Ключевые слова: партия, политическая партия, выборы, объединение людей.

Summary

Zalizniuk V. Some aspects of the concept definition of “political party” in scientific works and in the national legislation of Ukraine as a reflection of its functions and role in society.

This article sets forth the definition of the concept of «political party» as a reflection of its functions and role in society stated in scientific studies and the national legislation of Ukraine.

Analysis carried out on the study of the concept of «political party» was held using scientific and legal literature, as well as national legislation.

The origin of the concept of «political party», its main purpose as an institution is briefly revealed in close connection with a political party as the subject of the election process.

It demonstrates the fundamental difference between a political party and other types of association of citizens.

The article clearly marks the way of the implementation by political party its main goals, ideas and principles in the sphere of governmental power. It is concluded that the only democratic way for political parties to gain political power is electoral process.

Key words: a party, a political party, elections, associations of citizens.

УДК 342.727

О. Д. ЛІЗУНОВА

Ольга Дмитрівна Лізунова, здобувач Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО СУЧАСНОСТІ

Для повного розуміння сутності та значення інституту інформаційного забезпечення виборів необхідно, на нашу думку, дослідити історичні етапи розвитку та становлення досліджуваного інституту виборчого права, а також проаналізувати правові надбання минулих років.

Досвід проведення перших виборів на території України сходить до X–XI століть. Науковці вважають, що зародження інформаційного забезпечення виборів на вітчизняних теренах відбулося за часів Давньої Русі. Історія української державності, на переконання вітчизняних дослідників, починається з Київської Русі¹.

За часів Київської Русі, яка була типовою феодалною монархією на чолі з великим київським князем, продовжували існувати віча, в яких брали участь вільні дорослі жителі міста – купці, ремісники та ін. Але вирішальна роль у них належала міській феодалній верхівці – боярам і «старцям градським». В якості інформування про вічові збори міг бути клич бирючей або бій особливого дзвону. На цьому історичному етапі розрізнялися два основні способи оповіщення населення: публічний та іменний (по дворах). Публічний спосіб був більш розповсюджений, народ могли збирати як спеціально, так і користуватися його скупченням в певний період (наприклад, у торгові дні). Проте деякі науковці зазначають, що владі часто доводилося вживати особливих заходів, щоб забезпечити явку жителів на голосування². Можемо зробити висновок, що на описаному вище історичному етапі становлення української державності почали зароджуватися елементи виборності, а разом з тим – і елементи інституту інформаційного забезпечення виборів. Звичайно, на даному історичному етапі ми не можемо вести мову про вибори як такі, але перші прояви інформування населення все ж мали місце. Будемо вважати, що в давньоруський період, а саме часи Київської Русі, все ж були закладені перші основи інформаційного забезпечення виборів, хоч і носили дуже спрощений вигляд (наприклад, клич бирючей).

Після занепаду Київської Русі, окупації Польщею західноукраїнських земель і приєднання всіх інших українських земель до литовських, за панування у польсько-литовський період засад давнього звичаєвого права та писаного українського права українці уперше набувають досвіду участі у виборах через обрання шляхтою на повітових сеймиках своїх представників до Вального Сейму і обрання у містах з Магдебурзьким правом їх жителями міських рад на народних сходах відкритим голосуванням.

Взагалі, державний устрій Литовсько-Руського князівства пройшов тривалий еволюційний шлях. Головним чинником, що ототожнював державну владу в період утворення держави, був великий князь. У XIV ст. його влада обмежувалася Віленським Уділом, з якими була зв'язана влада над удільними князями³. В останні роки XIV ст. уся влада зосереджувалася в руках великого князя із панами – Радою він радився лише зі своєї волі. Проте з часом за привілеями 1492 р. та 1506 р. було легалізоване правне становище панів – Ради, вона поділила з великим князем права участі в управлінні державними справами, позбавивши його права самостійно вести дипломатичні зносини, видавати закони, призначати уряд.

Після Люблінської унії 1596 р. усі права переносяться на загальношляхетський литовсько-польський «Сейм Вальний», що триває до занепаду Литовсько-Польської держави.

Із утворенням Речі Посполитої її король у вирішенні державних справ і підготовці нових законів спирався на Сенат, оскільки він об'єднував усіх вищих посадовців – воєвод, каштелянів (комендантів фортець), канцлера та інших найвищих державних достойників, католицьких єпископів Польщі й Литви⁴.

Правовий статус осіб, які мали право голосу, характеризується тут вже чітко вираженим становим характером виборчого права, оскільки шляхта обирає своїх представників на власних сеймиках, а не народних зібраннях. Як бачимо, на період Литовсько-Руської держави на території нашої країни формується певна система вищих представницьких органів влади та запроваджується більш чіткий порядок їхнього формування, а саме виборів. Аналізуючи вищезазначені дані, можна вказати на ту особливість, що дійсно на території тогочасних українських земель відбулося становлення парламентаризму, однак привілейованого, тобто не для всіх. А тому і інформаційне забезпечення виборчого процесу того часу також не мало загального (демократичного) характеру.

Слід приділити увагу такому періоду української історії, як Гетьманщина. У 1552–1556 рр. канівський і черкаський староста Дмитро Іванович Вишневецький (Байда) об'єднує козаків, створюючи за порогами Дніпра на – острові Мала Хортиця козацький центр – Запорозьку Січ. Запорозька Січ стала зародком нової